

Zakład Higieny Stomatologicznej

Wydział Lekarsko-Stomatologiczny

Warszawski Uniwersytet Medyczny

Recenzja Rozprawy Doktorskiej lek. dent. Kingi Alicji Bernat

pt. Ocena czynników związanych z postawami rodziców

w zakresie profilaktyki próchnicy u dzieci

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska jest monografią o typowym układzie tekstu i standardowym podziale treści na rozdziały i podrozdziały. Podjęta w pracy tematyka jest ciekawa i oryginalna. Dotyczy niezwykle ważnego problemu zapobiegania próchnicy u dzieci i młodzieży. Temat pracy doktorskiej, chociaż był już podejmowany przez innych naukowców, nadal jest aktualny i nabiera szczególnego znaczenia w świetle dotychczasowych wyników badań epidemiologicznych opisujących występowanie próchnicy u dzieci i młodzieży szkolnej. Wyniki prowadzonych w Polsce wielośrodkowych badań klinicznych oraz epidemiologicznych są wciąż niezadowalające i wskazują na liczne zaniedbania i szeroką skalę potrzeb leczniczych w tym zakresie.

Zaprezentowany przez Doktorantkę sposób realizacji i opis prowadzonych badań, wskazuje na właściwe zaplanowanie procesu badawczego i wysoki poziom naukowy pracy oraz świadczy o dużej wiedzy Autorki w podejmowanej tematyce.

Chociaż liczba publikacji, które dotyczą problemu zapobiegania chorobie próchnicowej jest znacząca, to analizy opisujące rolę rodziców i opiekunów w profilaktyce próchnicy u dzieci i młodzieży są nieliczne, co wskazuje, że zagadnienie przekazywania pozytywnych wzorców prozdrowotnych w rodzinie oraz edukacja w zakresie promocji zdrowia w małych grupach

społecznych to wciąż tematy poboczne, niedoceniane i rzadko uwzględniane w szeroko rozumianej informacji publicznej.

Wiadomo, że jednym z istotnych czynników pogarszających wyniki leczenia choroby próchnicowej, jest brak zintensyfikowanej wczesnej profilaktyki, zmierzającej do całkowitego wyeliminowania choroby lub zniwelowania skutków jej występowania czy też zahamowania rozwoju na jak najwcześniejszym etapie. Nie dającą się przecenić rolę w tym zakresie odgrywają rodzice dzieci lub opiekunowie. Doktorantka podjęła się zadania mającego na celu zbadanie i ocenę zróżnicowanych czynników, które mogą mieć znaczenie w kształtowaniu postawy prozdrowotnej w zakresie profilaktyki próchnicy u dzieci i młodzieży.

W pierwszym rozdziale rozprawy doktorskiej, zatytułowanym *Wprowadzenie* Doktorantka szczegółowo opisuje chorobę próchnicową jako problem zdrowia publicznego, podając jej definicję ze wszystkimi niuansami i uwarunkowaniami. Kolejne podrozdziały dotyczą opisu etiologii próchnicy z uwzględnieniem jej skomplikowanej etiopatogenezy, ze szczególnym omówieniem próchnicy wczesnej oraz epidemiologii próchnicy u dzieci z podkreśleniem wpływu próchnicy na komfort życia dziecka. Kolejno Doktorantka omawia wszystkie aspekty profilaktyki próchnicy u dzieci z uwypukleniem roli rodziców w nauczaniu dzieci prawidłowej higieny jamy ustnej oraz roli lekarza dentysty w kształtowaniu prozdrowotnych postaw rodziców. Z pracy dowiadujemy się, jak niezwykle istotne są w tym zakresie uwarunkowania indywidualne każdego człowieka, sytuacja rodzinna, warunki społeczno-ekonomiczne oraz czynniki demograficzne i determinanty kulturowe. Autorka rozprawy doktorskiej bardzo słusznie zwraca uwagę na ogromne znaczenie polityki zdrowotnej państwa w tym zakresie, podkreślając istotną rolę wszelkich działań edukacyjnych w programach ministerialnych i projektach krajowych. Rozdział pierwszy pracy stanowi doskonałą podbudowę do sformułowania celu pracy, na który złożyły się cele cząstkowe, pytania badawcze oraz hipotezy naukowe.

Podstawowym celem pracy było dokonanie oceny związku poszczególnych czynników z postawami prozdrowotnymi rodziców w zakresie profilaktyki próchnicy u dzieci. W ocenie tej Doktorantka uwzględniła czynniki demograficzne i społeczno-ekonomiczne, a także poziom i źródła wiedzy rodziców oraz ich doświadczenia własne. Jako cel uzupełniający dokonano analizy powiązań i zależności pomiędzy czynnikami demograficznymi i społeczno-ekonomicznymi a wiedzą rodziców oraz źródłami jej pozyskania. Dodatkowym celem było opracowanie skali pomiaru postawy i wiedzy. Jak słusznie stwierdziła Doktorantka, koncepcja skal wiedzy i postaw umożliwia scalenie informacji z pytań szczegółowych dotyczących wiedzy i postaw, co może być punktem wyjścia do opracowania prostych skal do oceny wiedzy i postaw rodziców w zakresie profilaktyki próchnicy u dzieci. Kolejnym celem była ocena samorządowych programów zdrowotnych dotyczących profilaktyki próchnicy, pod kątem ujęcia w nich problematyki kształtowania postaw rodziców w tym zakresie, z uwzględnieniem wyników uzyskanych przez realizację celu pierwszego. Podstawowym narzędziem badawczym Doktorantki była autorska ankieta skierowana do rodziców lub opiekunów dzieci w wieku od drugiego do dwunastego roku życia; zgodnie z wymogami, kwestionariusz uzyskał pozytywną opinię Komisji Bioetycznej w Instytucie Medycyny Wsi w Lublinie. Scan zgody Komisji Bioetycznej umieszczony został w pracy doktorskiej. Ankieta składała się z 30. pytań, które zostały podzielone na bloki tematyczne, odpowiednio powiązane z celami pracy i hipotezami badawczymi. Badanie ankietowe zostało przeprowadzone na obszarze województwa lubelskiego i podkarpackiego. Autorka uzyskała do analizy 313 kompletnych kwestionariuszy. Wzór ankiety przedstawiono w części pracy: *Załączniki*. Doktorantka do oceny wiedzy ankietowanych osób zastosowała zarówno skalę dwustopniową (wiedza niedostateczna *versus* wiedza pozytywna), jak i trzystopniową (wiedza niedostateczna *versus* wiedza akceptowalna *versus* wiedza pozytywna). Podejście takie umożliwiło pokazanie różnych możliwych sposobów wykorzystania skali. W ocenie postaw wyróżniono trzy podstawowe kategorie:

poprawna, akceptowalna, niepoprawna. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Doktorantka, jako odpowiedzi poprawne uznawała tylko te, które w świetle aktualnej wiedzy były zgodne z rekomendacjami Polskiego Towarzystwa Stomatologii Dziecięcej oraz Konsultanta Krajowego w Dziedzinie Stomatologii Dziecięcej. Do realizacji drugiego celu, Doktorantka wykorzystwała dane o Programach Polityki Zdrowotnej pozyskane w drodze kwerendy internetowej. Wszystkie wyniki badań przedstawione w pracy doktorskiej zostały poddane analizie statystycznej, przy uwzględnieniu poziomu istotności $p=0,05$.

Wyniki uzyskane w zaprezentowanych badaniach zostały szczegółowo omówione i poddane wnikliwej ocenie. Na szczególne podkreślenie zasługuje doskonała szata graficzna zamieszczona w pracy doktorskiej, w tym bardzo czytelne wykresy i przejrzyste tabele. Dyskusja została poprowadzona w sposób dojrzały i analityczny. Autorka przytacza wiele pozycji z piśmiennictwa zagranicznego i krajowego, konfrontując wyniki badań innych autorów z uzyskanymi i opracowanymi przez siebie. Bardzo ciekawym spostrzeżeniem jest fakt, że ankietę w przeważającej większości wypełniły kobiety – ponad 85 % i tylko niewiele ponad 14 % mężczyzn. Jak słusznie zauważa Autorka pracy, taki wynik wskazuje na zdecydowanie większy udział kobiet w postawach pozytywnych i jednocześnie potwierdza funkcjonowanie w naszym kraju stereotypowego podziału ról w rodzinie oraz przypisanie kobiecie zadań związanych z kształtowaniem postaw zdrowotnych dzieci.

Kolejnym ciekawym spostrzeżeniem jest fakt, iż postawy rodziców lub opiekunów w zakresie profilaktyki próchnicy u dzieci, w odniesieniu do mieszkańców wsi nie są mniej korzystne niż w przypadku mieszkańców miast. Niestety zaprezentowane wyniki badań potwierdziły znaną hipotezę, że czynniki ekonomiczne i pozycja społeczna odgrywają istotną rolę w postawach prozdrowotnych.

Bardzo ciekawe spostrzeżenia dotyczą analizy Programów Polityki Zdrowotnej, z których większość została zaplanowana i prowadzona przez doświadczonych lekarzy

dentystów i higienistki lub asystentki stomatologiczne. Edukacja realizowana była głównie w formie wykładów, dyskusji oraz instruktażu higieny jamy ustnej. Miejscem wdrażania działań edukacyjnych, poza szkołami i przedszkolami, były także: gabinety stomatologiczne, wybrane podmioty lecznicze, placówki oświatowe lub urzędy miast. Przeprowadzone analizy wykazały, że wskazówki i zalecenia profilaktyczno-lecznicze uzyskane podczas wizyty w gabinecie stomatologicznym odznaczały się najwyższym stopniem oddziaływania, co jest bardzo pozytywnym rezultatem i wskazuje kierunek dalszych działań. Kończąc dyskusję, Autorka poczyniła krytyczną uwagę, co do swoich badań, wskazując na istotne ograniczenia ważne dla interpretacji wyników, co świadczy o dużej dojrzałości badawczej i umiejętności obiektywnej oceny własnej pracy i krytycznym spojrzeniu naukowca, co jest niezwykle cenne. Podkreśliła, że w badanej grupie przeważały kobiety w wieku pomiędzy 30. a 39. rokiem życia; były to osoby zamieszkujące obszary wiejskie, charakteryzujące się wyższym wykształceniem oraz osoby czynne zawodowo i deklarujące dobrą sytuację materialną. Taka charakterystyka populacji niestety odbiega od danych dla całej populacji ludności Polski. Jednak koniecznie należy przypomnieć, że celem pracy nie była ocena poziomu wiedzy całego polskiego społeczeństwa, lecz analiza występujących zależności i uwarunkowań kształtujących postawy prozdrowotne rodziców w kontekście profilaktyki próchnicy, a ten cel Autorka zrealizowała w pełni. W swojej pracy wykazała, że istnieje zależność pomiędzy poszczególnymi czynnikami demograficznymi i społeczno-ekonomicznymi a prezentowaną przez rodziców lub opiekunów wiedzą i postawą zdrowotną w zakresie profilaktyki próchnicy u dzieci.

Podsumowanie i wnioski nawiązują do celów pracy i postawionych hipotez. Ponadto, należy podkreślić, że opracowane przez Doktorantkę modele skal wiedzy i postaw mogą być wykorzystywane w wielu podobnych projektach i badaniach naukowych.

Umiejętne prowadzenie dyskusji wskazuje na duże zrozumienie omawianej tematyki oraz właściwe wykorzystanie danych z piśmiennictwa. Autorka rozprawy doktorskiej

syntetycznie i przejrzystość w kolejnych rozdziałach, po szczegółowym wprowadzeniu, przedstawiła charakterystykę problemu naukowego i własne hipotezy badawcze, omówiła i podsumowała wyniki badań, wyciągnęła właściwe wnioski oraz umiejętnie przedyskutowała wyniki w oparciu o dobrze dobrane piśmiennictwo.

W podsumowaniu oceny rozprawy doktorskiej lek. dent. Kingi Alicji Bernat pt.: *Ocena czynników związanych z postawami rodziców w zakresie profilaktyki próchnicy u dzieci*, należy podkreślić, że zarówno pod względem formalnym, jak i merytorycznym jest to bardzo dobra praca, którą oceniam wysoko. Praca spełnia warunki formalne i wymogi stawiane rozprawie doktorskiej, ma dużą wartość naukową oraz odpowiada warunkom określonym w art.13, ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.: tekst jednolity - Dz. U. z 2017, poz. 1789). Na szczególne uznanie zasługuje jej nowoczesny charakter oraz duże znaczenie praktyczne, zarówno w odniesieniu do jednostki, jak i w aspekcie społecznym i socjologicznym.

Mam zaszczyt zwrócić się do Pana Dyrektora i Rady Naukowej Instytutu Medycyny Wsi im. Witolda Chodźki w Lublinie o **przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie lek. dent. Kingi Alicji Bernat do dalszych etapów przewodu doktorskiego.** Jednocześnie uważam, że praca powinna zostać **wyróżniona**, ponieważ dotyczy tak ważnego problemu, jakim jest zdrowie dzieci. Przeprowadzone badania mają charakter nowatorski oraz istotnie poszerzają wiedzę na temat uwarunkowań i wielokierunkowości profilaktyki próchnicy zębów, która wciąż stanowi poważny problem społeczny, a leczenie tej choroby jest nadal działaniem odtwórczym i naprawczym, a zatem mało zadowalającym. W dostępnym piśmiennictwie niewiele jest tak szczegółowych i analitycznych opracowań na temat uwarunkowań kształtujących postawy rodziców w zakresie profilaktyki próchnicy u ich dzieci.

KIEROWNIK
Zakładu Higieny Stomatologicznej

prof. dr hab. n.med. Sylwia Słotwińska